

Streszczenie raportu

Cel badania

Głównym celem badania była analiza i ocena skuteczności, trafności i użyteczności przepisów ustawy o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami. Ocena przepisów ustawy została zrealizowana pod kątem jej zakresu przedmiotowego (zakres obszarowy ustawy, mechanizmy i narzędzia) oraz podmiotowego (katalog adresatów ustawy, podmioty zobowiązane do określonych działań).

Metodologia badań

W ewaluacji ustawy o zapewnianiu dostępności zastosowano zróżnicowane metody badawcze. Analiza desk research obejmowała przegląd istniejących dokumentów, umożliwiając ocenę wdrażania ustawy. Badanie kwestionariuszowe CAWI skierowano do podmiotów publicznych, osób ze szczególnymi potrzebami oraz NGO, co dostarczyło danych ilościowych. Wywiady indywidualne (33 IDI) i zogniskowane wywiady grupowe (6 FGI) pogłębiły zrozumienie zebranych informacji. Metoda tajemniczego klienta pozwoliła na ocenę rzeczywistego stanu dostępności w trzech obszarach: usług publicznych, postępowania skargowego i dokumentacji zamówień. Warsztaty design thinking z udziałem 12 osób skupiły się na docelowych zadaniach koordynatorów i koordynatorek ds. dostępności. Etnografia online pozwoliła na poznanie postaw na forach internetowych identyfikując problemy związane z wdrażaniem ustawy. Dodatkowo zrealizowane quizy pozwoliły ocenić poziom wiedzy o ustawie wśród koordynatorów i koordynatorek ds. dostępności oraz osób ze szczególnymi potrzebami. Panele eksperckie pozwoliły na zweryfikowanie propozycji i ostateczne wypracowanie rekomendacji. Studia przypadków i konsultacje z interesariuszami i interesariuszkami uzupełniły badanie, które zakończono panelem rekomendacyjnym z przedstawicielami i przedstawicielkami Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej, Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych.

Wyniki badań

Na podstawie wyników badań ankietowych dotyczących ustawy o zapewnianiu dostępności zidentyfikowano istotne wyzwania wdrożeniowe ustawy:

- 33,33% badanych osób ze szczególnymi potrzebami słyszało o ustawie.
- 66,67% badanych nie wie, że może złożyć wniosek o zapewnienie dostępności.
- 36,59% respondentów i respondentek uważa, że ustawa powinna obejmować więcej podmiotów, w tym świadczące usługi w obszarze zdrowia oraz firmy prywatne, w tym apteki, prywatne DPS oraz obiekty realizujące turnusy rehabilitacyjne.
- Koordynatorzy i koordynatorki ds. dostępności zgłaszali problemy interpretacyjne i realizacyjne, a także konflikt przepisów ustawy z przepisami ustawy o języku migowym i środkach komunikowania się.
- Badani koordynatorzy i koordynatorki ocenili poziom zaangażowania kadry zarządzającej na 3,93 w skali 1-5, co podkreśla kluczową rolę liderów i liderek zespołów w promowaniu dostępności.
- 69,5% koordynatorów i koordynatorek uważa minimalne wymagania ustawy za wystarczające, a 12% jest odmiennego zdania.
- W 78% instytucji przygotowywane są raporty o stanie dostępności, choć nie zawsze są one publikowane.
- Niewielka liczba wydanych certyfikatów dostępności wskazuje na potrzebę zwiększenia świadomości i działań w tym zakresie.
- Problemy z dostępnością usług publicznych i infrastruktury zgłasza 42% osób ze szczególnymi potrzebami, co podkreśla konieczność dalszych działań na rzecz poprawy dostępności.

Wnioski

Obecny zakres podmiotowy ustawy o dostępności wymaga rozszerzenia. Powinien obejmować nie tylko instytucje publiczne, ale także podmioty prywatne świadczące usługi w obszarze zdrowia i edukacji. Brak szczegółowych regulacji w zakresie art. 6 ustawy skutkuje w praktyce różnorodnymi interpretacjami, co utrudnia jednolite wdrażanie przepisów. Niski poziom wiedzy wśród kadry zarządzającej oraz pracowników i pracowniczek wpływa na zróżnicowane podejście i zakres działań podejmowanych w ramach dostępności przez podmioty zobowiązane do stosowania ustawy. W celu wzmocnienia roli koordynatorów i koordynatorek ds. dostępności wymagane jest wzmocnienie ich pozycji w strukturze podmiotów. Brak szczegółowych wytycznych dotyczących sporządzania planów na rzecz poprawy zapewniania dostępności i raportów o stanie

dostępności obniża ich rzetelność i funkcjonalność. Niezbędne jest wprowadzenie sankcji za nieprzestrzeganie ustawy oraz wystandaryzowanie działań podejmowanych przez instytucje certyfikujące w ramach procedury certyfikacji i uproszczenie procedur skargowych. W celu zwiększenia wiedzy o ustawie oraz płynących z niej praw i obowiązków niezbędne jest zintensyfikowanie działań edukacyjnych i informacyjnych wśród wszystkich interesariuszy ustawy. Należy również wzmocnić kompetencje organu koordynującego ustawę – Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, a docelowo powołać odrębny podmiot, aby zniwelować problem rozproszenia odpowiedzialności i różnego podejścia do wdrażania ustawy.

Rekomendacje

Wśród kluczowych rekomendacji ze zrealizowanego badania należy podkreślić te dotyczące rozszerzenia zakresu podmiotowego ustawy, które mają na celu lepsze zaspokojenie potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami. Po pierwsze, proponuje się rozszerzenie katalogu podmiotów objętych ustawą o te działające w obszarze zdrowia i edukacji, jak szkoły niepubliczne, uczelnie, apteki, szpitale, czy domy pomocy społecznej. Kolejnym krokiem jest poszerzenie zakresu przedmiotowego ustawy, aby uwzględniała ona dodatkowe obszary dostępności, takie jak przestrzenie publiczne oraz usługi w zakresie edukacji i zdrowia. W celu zwiększenia skuteczności przepisów, konieczne jest ich doprecyzowanie w obszarze dotyczącym minimalnych wymagań dostępności oraz wprowadzenia szczegółowych wytycznych do artykułu 6. Ważnym elementem jest również podjęcie działań mających na celu podniesienie dostępności działań podejmowanych w ramach zlecanych zadań publicznych. W celu podniesienia poziomu wdrażania przepisów ustawy w podmiotach zobowiązanych konieczne jest wzmocnienie roli koordynatora i ustrukturalizowanie narzędzi jego pracy, jak planów i raportów oraz przeniesienie odpowiedzialności za dostępność na podmiot. Wreszcie, proponuje się wzmocnienie roli organu koordynującego dostępność, a docelowo utworzenie nowego organu, który będzie odpowiedzialny za monitorowanie i koordynację działań wszystkich podmiotów zaangażowanych w proces wdrażania dostępności. Implementacja tych rekomendacji może znacząco poprawić jakość życia osób ze szczególnymi potrzebami, zapewniając im pełniejsze uczestnictwo w życiu społecznym.